

розгляд соціокультурної складової лютеранської конфесіоналізації в Саксонії. С. А. Каріков розглядає освіту як ключовий чинник, що забезпечив успішність конфесійних перетворень, сприяючи їх утвердженню серед молодого покоління. Саксонські школи та університети у процесі конфесіоналізації стали компонентами нової системи освіти, що вплинула на підготовку як саксонських дітей і молоді, так і іноземних студентів.

У висновках автор узагальнює головні результати дослідження. Він підкреслює, що курфюршество Саксонське відіграло важливу роль у процесі лютеранської конфесіоналізації на території Священної Римської імперії. Віттенберг відіграв провідну роль у лютеранській конфесіоналізації як у Саксонії, так і в загальнонімецьких масштабах. Наприкінці XVI ст. формування земельної державності Саксонії у загальних рисах було завершено. Політика правителів курфюршества Саксонського засвідчила утвердження абсолютистського курсу Веттнів як визначальної тенденції розвитку регіону. Посилення влади саксонських правителів було пов'язане зі зміцненням позицій евангелізму як наслідку лютеранської конфесіоналізації і водночас засвідчило утвердження принципу порядку в суспільному житті (с. 215–216).

Таким чином, дослідження С. А. Карікова є кроком уперед у вивченні лютеранської конфесіоналізації. Монографія «Лютеранська конфесіоналізація в Саксонії в 1525–1580 рр.», яка розкриває політичні, релігійні, освітні аспекти конфесійних перетворень як складові єдиного комплексу, дає змогу глибше зрозуміти складність, суперечливість, значущість цих процесів в аспекті модернізації європейського суспільства та державних інститутів раннього Нового часу.

Pitkevych V. V., Candidate of Historical Sciences, Head of the Department of Geography and Methods of Teaching Geography H. S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University (Ukraine, Kharkiv), pitkevi4@gmail.com

Review of the monograph: Karikov S. A. Lutheran confessionalization in Saxony in 1525–1580: Monograph. – Kharkiv: FOP Panov A. M., 2018. – 256 p.

* * *

Віднянський С.,
член–кореспондент НАН України
(Україна, Київ), Lesya_Bilovus@i.ua

РЕЦЕНЗІЯ НА МОНОГРАФІЮ: Біловус Лесі Іванівни «Україномовна періодика у національно-культурному житті української діаспори США (1991–2017 рр.)». – Тернопіль, 2017. – 608 с.

У сучасному глобалізованому світі проблема консолідації суспільства, формування та збереження національної ідентичності – ототожнення себе з певною нацією, її культурою, мовою, цінностями тощо – набуває особливої актуальності. І в цьому особливе місце належить дослідженню україномовної періодики української діаспори США, з якого можна вивести перспективу поглиблення й покращення механізму взаємодії України з діаспорою, сприяння

останньої у відстоюванні національних інтересів етнічної батьківщини, вивчення процесу розвитку самої діаспорної громади, оптимізації державної політики України в контексті її євроінтеграційного поступу щодо української діаспори, оскільки всі моменти і сфери життя українців у США висвітлюються у публікаціях діаспорних газет і журналів.

Тому актуальною є монографія кандидата філологічних наук, доцента Тернопільського національного економічного університету Л. І. Біловус «Україномовна періодика у національно-культурному житті української діаспори США (1991–2017 рр.)», у якій авторка, спираючись на науковий доробок попередників, архівні документи, опубліковані матеріали та інші джерела, ставить за мету всебічно висвітлити досвід щодо збереження своєї національної ідентичності українською діаспорою в полікультурному та іншомовному середовищі США, презентований через її україномовну періодика.

Запропоноване не лише фахівцям, а й широкому загалу дослідження складається з передмови, чотирьох розділів, висновків, додатків, списку використаної літератури. Зокрема, у передмові цієї книги авторка досить ґрунтовно окреслює актуальність проблеми та її значущість.

У першому розділі «Теоретичні засади дослідження україномовної періодики української діаспори США» дослідниця розглядає стан наукової розробки проблеми, робить огляд джерельної бази та викладає авторську методика та методи, використані в роботі.

Історіографічний доробок теми складають роботи різних поколінь істориків, які авторка розділяє на декілька груп: українська емігрантська література; радянська історіографія; праці зарубіжних авторів; дослідження сучасних українських науковців. Щоправда, тут не зовсім зрозуміло, про яку «радянську історіографію» йдеться, адже хронологічні рамки роботи охоплюють національно-культурне життя українців США після розпаду СРСР, тобто пострадянський період. Проте, вона слушно наголошує, що у проаналізованих працях найбільшу увагу дослідники зосереджували на ролі періодики у кінці XIX – початку XX ст. в становленні національної свідомості та розвитку національно-державницьких ідей, на періодах українського державотворення 1917–1921 рр., німецької окупації під час Другої світової війни, незалежності України.

Спостерігається велика увага до періодики як історичного джерела, розкривається її роль у вивченні процесів державотворення, національно-культурного життя українців, проводиться систематизація, класифікація, аналіз тематики, формування редакційної політики українських періодичних видань діаспори. Однак жодне з дочасних пресознавчих досліджень не охоплює проблематику україномовної періодики діаспори США як чинника самоідентифікації останньої, адже саме тривала бездержавність українців підсилювала значення періодики для їх національного самоутвердження, особливо тих, які перебували далеко від історичної батьківщини, у США.

До наукового обігу дослідження Л. І. Біловус вводить значний масив матеріалів з архівів України. Найбільше оригінальних документів, які спричинилися до розкриття теми дослідження, виявлено в центральних державних історичних архівах міст Києва та Львова. У Центральному державному архіві вищих органів влади та управління України (ЦДАВО України) авторка опрацювала та використала в своєму дослідженні документи з таких фондів: Документи Надзвичайної Конгресової комісії США з дослідження голодомору в Україні (1932–1933 рр.) (колекція) (Ф.5261). Фонд Президента України (Ф.5233), оп.1. «Адміністрація Президента України (Л. М. Кравчука) 1991–1993»; оп.2 «Адміністрація Президента України (Л. Д. Кучми) 1994–1997» цього ж фонду.

Певними штрихами для розуміння порушеної теми дослідження є інформація про засідання Політбюро, Оргбюро та Секретаріату Центрального комітету Комуністичної партії України 1986–1991 рр., документи щодо ідеологічної, культурно-освітньої, пропагандистської, закордонної діяльності із Ф.1 Центрального державного архіву громадських об'єднань України (ЦДАГО України). Фонд 273 ЦДАГО (колекція документів п. О. Ромаса) дає можливість для ознайомлення з діяльністю громадсько-політичних об'єднань української діаспори США.

У контексті даного дослідження важливою є інформація з приводу відстоювання українських інтересів у США та світі, а також вагома роль української діаспори у відновленні державності України. БФ.2 «Книги та періодичні видання» (361 книга, 907 примірників періодичних видань), БФ.3 «Книги та періодичні видання» (4149 книг, 1875 журналів, 841 підшивка газет), які зберігаються у Центральному державному архіві зарубіжної україніки (ЦДАЗУ), відіграють важливу роль у відтворенні функціонування україномовної періодики діаспори США у збереженні національної ідентичності. Роль національної церкви та основних релігійних діячів у контексті даного дослідження розкривають документи Ф.23 «Документи Українського Православного Братства ім. Митрополита В. Липківського на еміграції». Досліджено склад фондів ЦДАЗУ – Ф.25 «Об'єднання Демократичної Української Молоді (ОДУМ). Філія в Чикаго (США)», де представлено програми, рекламні проспекти, запрошення, що відображають культурно-освітні заходи філії ОДУМ у Чикаго; Ф.39 «Організація державного відродження України (ОДВУ)». В останньому зберігаються документи про діяльність цієї організації у США, зокрема культурницьких акцій, фінансова та господарська співпраця з іншими організаціями чи

особами, її видавнича діяльність. Важлива інформація Ф.36 ЦДАЗУ дає відомості щодо основної та фінансової діяльності організаційної надбудови української діаспори – СКВУ, – її видавничу активність, діяльність М. Плав'юка, а також діяльність об'єднань, що входять чи співпрацюють зі СКВУ, документи про відомих громадських діячів-борців за права людини, колишніх в'язнів.

На наш погляд, авторці доречним було б у переліку умовних скорочень подати розшифрування аббревіатур Центральних державних історичних архівів.

У другому розділі монографії «Ціннісні орієнтації української діаспори крізь призму україномовної періодики США 1991–2017 рр.» науковець слушно зазначає, що важливими аспектами життєдіяльності громади є українська родина. Оскільки остання є базою суспільства, тільки тоді українська громада і український народ будуть сильними, коли за основу візьмуть формування сильної сім'ї. Культ сім'ї (поряд з іншими чинниками) став одним із констант, завдяки якому українці в США зберегли свою національну ідентичність так далеко від батьківщини. Ще одним із об'єднуючих та духовних центрів українців у США стала церква, яка продукує певні цінності. Люди, які з тих чи інших причин були змушені покинути Україну й оселитися у США зуміли привезти із собою та зберегти найголовніше – культуру, релігію та ідентичність. Для багатьох з них США стали батьківщиною, тут народилися нові покоління українців, уже тут святкуються найголовніші події життя громади. Однак, де б українці не проживали, передусім, споруджували храм як місце духовного очищення, бо без віри не можна зберегти себе як націю. Чим вищий рівень релігійності громади, тим міцніше вона національно консолідована, тим слабше піддається процесу нівелювання української ідентичності під впливом космополітизму та глобалізації. Тому саме церкві як інституції українська діаспора у США сьогодні завдячує своїм національним збереженням.

У третьому розділі рецензованої праці «Періодичні видання як засіб сприяння україномовній освіті» Л. І. Біловус відзначає, що незважаючи на пекучість проблем українського шкільництва у США, ми сьогодні нечасто натрапляємо на питання виховання чи україномовного навчання в періодиці української діаспори, зокрема на зібраннях громадських установ й організацій вони порушуються вкрай рідко. Цілком слушно авторка наголошує, що обов'язок кожного представника української нації незалежно від соціального чи професійного становища, віросповідання, місця перебування, громадянства – дорожити і берегти рідну мову. Остання активізує національні структури, що захищають людину від руйнівних інформаційних впливів завдяки своїй міфічно-архетипічній природі. Вона доводить, що цікавість до мовної діяльності української діаспори у США обумовлена посиленням позицій людського чинника у мові, оскільки сьогодні в силу різних причин етноси як суб'єкти й об'єкти етнополітичних процесів активізуються. Це, у свою чергу, пробуджує інтерес до дослідження діаспорних груп, зокрема в аспекті етнолінгвістичному. Адже мовний чинник у контексті відродження, становлення чи збереження національної самосвідомості та національної самоідентичності є одним з провідних.

У четвертому розділі «Україномовна періодика США про проблеми українського державотворення та формування модерної національної ідентичності» Л. І. Біловус наголошує на підтримці українською діаспорою США процесів демократизації українського суспільства. Вона зазначає, що громадські організації діаспори, особливо СКУ, провадили послідовну і наполегливу працю щодо підтримки новітнього українського державотворення і європейської інтеграції України. Зокрема, ратифікації Угоди про асоціацію між Європейським Союзом та Україною передувало звернення СКУ, до якого долучилися українці із сорока країн, до очільників Європи підтримати підписання цього документа, аргументуючи тим фактом, що інтеграція кількох десятків мільйонів українців діаспори є гармонійною, оскільки вони зробили значний вклад у розвиток країн свого поселення, у тому числі і ЄС.

Доречно відзначити і той факт, що авторка рецензованої монографії велику увагу зосереджує на висвітленні в інформаційному просторі української діаспори США теми Голодомору 1932–1933 рр., яка є дуже актуальною і залишиться такою доти, поки весь світ не визнає його актом геноциду проти українського народу, не засудить його виконавців, а в українському суспільстві не буде усвідомлено причини та наслідки цього злочину, який має прямий вплив на сучасні проблеми України. На думку авторки, матеріали діаспорної періодики переконують у тому, що потрібно не одноразово вшанувати трагедію Голодомору 1932–1933 рр., а пам'ятати про неї, розповідати дітям і внукам, особливо вже народженим у США, а також представникам інших націй, вивчати рідну історію, щоб діти відчували свою причетність і відповідальність за майбутнє держави своїх предків.

Л. І. Біловус у своїй роботі правильно наголошує, що серед різноманітних форм співпраці між діаспорою США та Україною можна виокремити й соціально-економічний аспект, який полягає у прямих інвестиціях представників ділових кіл української діаспори, створенні потужних українських підприємств, допомозі щодо їх виходу на міжнародний ринок тощо. У зв'язку з цим, на наш погляд, слід було б особливо наголосити на тому, що активізація матеріальної допомоги Україні з боку української діаспори США та інших держав світу була викликана Чорнобильською катастрофою 1986 р. та її страшними наслідками для українців та людства в цілому.

Розглянувши та проаналізувавши україномовну періодика та її роль у національно-культурному житті української діаспори США в 1991–2017 рр., авторка рецензованої монографії робить ґрунтовні висновки й узагальнення. Зокрема, вона цілком слушно стверджує, що українська діаспора у США є надзвичайно організованою, можливо, в силу того, що у цій країні вона – найдавніша. Серед багатьох українців за кордоном, особливо з останньої хвилі еміграції, побутує думка, що справжнім патріотом можна бути лише на історичній батьківщині. Однак дане дослідження свідчить, що це далеко не так. Лише у спілкуванні з іншими людьми себе самоусвідомлює, виробляє своє національне «я», обстоює національні інтереси. Що українці за кордоном, в тому числі у США, певним чином асимілюються, це нормально для меншин, які тривалий час знаходяться

за межами своєї батьківщини, і проходить два-три покоління. Але вони не зникають, бо їх об'єднує українська преса, новітні україномовні медіа, українська культура, мова, освітні заклади та спільне зацікавлення долею України. Причому, наголошує авторка, сьогодні молодь цікавиться нею не менше, аніж старше покоління.

Загалом, рецензована монографія, хоч і не дає відповіді на всі питання, є вагомим предметним внеском у розвиток українського діаспорознавства. Без перебільшення можна сказати, що монографія Л. І. Біловус «Україномовна періодика у національно-культурному житті української діаспори США (1991–2017 рр.)» написана яскраво й аргументовано, дає змогу вдумливому читачеві поглибити знання, а то й переосмислити погляди щодо ролі україномовної періодики у національно-культурному житті української діаспори США. Вона, безумовно, стане надійною підмогою для науковців, студентів, усіх, хто цікавиться історією української еміграції та діаспори.

Vidnyansky S., Corresponding Member of the National Academy of Sciences of Ukraine (Ukraine, Kyiv), Lesya_Bilovus@i.ua

Review of the monograph: Belovus Lesia Ivanovna «Ukrainian-language periodicals in the national-cultural life of the Ukrainian diaspora of the USA (1991–2017)». – Ternopil, 2017. – 608 p.

* * *